

EL NOU MANUSCRIT DEL LLIBRE DE L'ORDE CAVALLERIA I L'EDICIÓ DEL TEXT

L'aparició d'un nou manuscrit de qualsevol obra és sempre un fet remarcable i important perquè, en la majoria dels casos, comporta informació sobre el text i la seva difusió històrica, fins i tot si el manuscrit és fragmentari. És el cas de quatre bifolis del *Llibre de l'orde de cavalleria* que Jesús Alturo ha identificat recentment.

L'article "Un nou manuscrit (incomplet) del *Llibre de l'orde de cavalleria* de Ramon Llull",¹ de l'esmentat estudiós, havia d'aparèixer en l'*Arxiu de textos catalans antics*, núm. 7, que ha sofert un retard de prop de dos anys: havia de sortir al carrer l'any 1988 i ho ha fet el 1990. Aquesta dilació desgraciada ha impedit que el nou manuscrit s'hagi tingut en compte en l'edició crítica del tractadet lullià sobre la cavalleria que jo mateix vaig publicar a final de l'any 1988.² Tot plegat és més lamentable si pensem que la darrera edició del llibre era de l'any 1906!³

El treball de Jesús Alturo parteix del fet que aleshores encara no existia cap edició crítica del text i confronta el fragment amb l'edició de les *Obres essencials* (1957).⁴ Per això em sembla convenient oferir almenys les conclusions d'un estudi del text que transmeten aquests folis confron-

¹ ATCA 7/8 (Barcelona, 1988-89), pp. 223-240. És datat el 28 de maig de 1987.

² Ramon Llull, *Llibre de l'orde de cavalleria*, ENC (Barcelona, 1988). El llibre va ser distribuït durant els primers mesos de l'any 1989.

³ A ORL I, que pràcticament reproduïx l'edició de Marià Aguiló, Barcelona 1879.

⁴ L'edició de les OE reproduïx el text de les ORL, regularitzant les grafies segons criteris moderns; es tracta, com és sabut, d'una edició de divulgació que és preferible no prendre com a base d'estudi. En qualsevol cas, goso pensar que el més encertat hauria estat que, en sortir l'edició el 1988, Jesús Alturo hagués refet el seu article; això hauria estalviat aquestes ratlles meves addicionals.

tat amb el dels altres testimonis. Entre d'altres coses, és important aclarir si el nou text modifica l'edició en alguna cosa substancial.

Alturo fa una descripció minuciosa del nou manuscrit; remeto el lector a l'article per aquest important aspecte de la qüestió. Potser només caldrà dir que l'autor situa el fragment als primers anys del segle XV.

El manuscrit és avui a l'Arxiu Reial de Catalunya (Arxiu de la Corona d'Aragó), per la qual cosa el denominaré R;⁵ dins el fons del Gran Priorat de Jerusalem, secció II, armari 32, lligall 12, signatura 692. El seu exhumador ja assenyalava que no és possible precisar-ne la procedència. Es tracta de "quatre bifolis, que formen dos grups de dos bifolis cada un, discontinus entre si per estar separats per un tercer grup de dos bifolis perduts".⁶ Contenen, per tant, dos fragments del text: el primer va de la línia 331 de la II part, fins a la 146 de la III, de l'esmentada edició; el segon va de la línia 42 de la V part, fins a la 63 de la VI.

El tros de text que dona R permet una col·lació amb els altres manuscrits i fins la seva situació a l'*stemma*. Tanmateix, la seva brevetat en una obra ja de per si tan curta ens obliga a prendre amb prudència les conclusions a què arribem.

R presenta tres errors comuns amb A i F, que a més poden ser considerats separatius respecte al manuscrit C. Són els següents (la xifra romana es refereix a la part del llibre i l'aràbiga al paràgraf en què es troba el text):

III.12

C: seguir sia que *en* cauaylaria se pogues destruir en viltat que no pogues *reffer* en nobilitat

A: seguir sie que caualleria se pogues destruir en viltat e que no pogues *fer res* en nobilitat

F: seguir sie que Caualleria se pogues destruir en viltat e que no pogues *fer res* en noblesa

R: seguir sia que caualleria se pogues destruir en viltat e que no pogues *res fer* en nobilitat

⁵ Alturo el denomina B; em sembla oportú canviar la sigla per seguir el mateix criteri que empro a l'edició, això és, que la sigla correspongui amb l'inicial de la biblioteca o ciutat a què pertany (o alguna de les lletres del nom, en cas de coincidència amb un altre testimoni). És convenient recordar les sigles dels altres còdexs que han transmès el *Llibre de l'orde de cavalleria*: C, ms. 12 de la Biblioteca de Catalunya, base de l'edició, segle XV; A, ms. III de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, segle XV; F, ms. 9 de la Biblioteca de Sant Francesc, de Palma de Mallorca (avui a la Biblioteca de la Fundació March), segle XVI; M, ms. 1070 de la Biblioteca Pública de Palma de Mallorca, segle XVIII, que és una còpia del ms. C i que no tindrem en compte en la present col·lació.

⁶ *Ibid.*, p. 225.

V.11

C: cauayler deu parar son cors deuant son seyor *si alcun home uol pendre ni naffrar son seyor*

A: caualler deu parar son cors deuant son senyor

F: lo Caualler deu parar lo seu cors devant lo Rey son senyor

R: caualler deu parar son cors dauant son senyor

VI.7

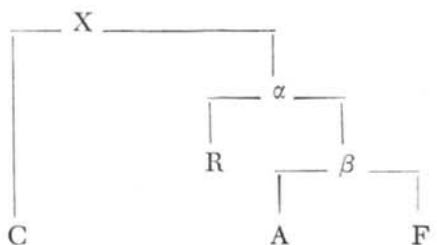
C: Desfer cauayler *es con hes* trancada la correga de la spasa

A: de fer caualler *es* trancada la correia de la espasa

F: Car ha tal caualler *es* trancada la correga de la spasa

R: Desfer caualler *es* trancada la correga delespaa

Aquests errors ens permeten de postular l'existència d'un antecedent comú a AFR que els ha transmès; també permeten afirmar que C pertany a una branca diferent de l'*stemma*, ja que si hagués copiat d'algun d'aquests testimonis hauria transmès necessàriament aquests errors. D'altra banda, R no comparteix cap dels errors comuns conjuntius d'AF (a les pp. 88-91 de l'edició), ni cap dels errors separatius d'A (p. 94), ni tampoc cap dels singulars de C ni d'A ni de F. Amb aquestes dades podem incloure el manuscrit R en l'*stemma* que ja havia dibuixat (pp. 100-101) de la següent manera:

Aquest nou *stemma* i les lliçons que coneixem de R no qüestionen la tipologia d'errors que es fa a les pàgines 83-94 de l'edició.⁷

Pel que fa als problemes que plantejava l'edició del text en aquests passatges, R no fa altra cosa sinó confirmar la validesa de les solucions

⁷ Només cal precisar que en el cas dels tres errors continguts a la p. 84, R concorda amb A en la lliçió; hi pot haver hagut un acord circumstancial entre C i F o entre A i R. En el cas de l'error III,17 de la p. 86, R dona una lliçió correcta però fàcilment pot haver resolt per conjectura.

adoptades i algunes de les suposicions. Per tant, el text editat queda intacte. Potser només cal esmentar el cas de VI.7, referit a la nota 7 (p. 209); la lliçó de R és "qual caualler acostumat a fer torts", que és la que fa més sentit de totes les que transmeten els manuscrits, però que alhora sembla clarament una vulgarització de la lliçó dels altres testimonis.

Acabo aquesta nota donant el fragment d'aparat crític corregit, tal i com hauria de ser introduït a l'edició d'*Els Nostres Clàssics*; caldria substituir-lo des de la primera a l'última línia indicada de cada una de les parts en què es divideix el llibre. Segueix els criteris d'exhaustivitat i disposició de la collecció. En cas de coincidència d'A i R en la variant, transcriu la lliçó prenent-la del manuscrit A.^s

Aparat crític

Part II. 331 *los altres*: [s'inicia el fragment de R]. — 334 *argulloses e injurioses*: R "ergullosos e iniuriosos". — 341 *són injurioses*: R "son cauallers iniuriosos"; *són enemics*: R "sos enemics". — 343 *de mal*: R "de mals". — 347 *per forsa d'armes*: R "per iusticia e per força darmes". — 350 *ni quals ni quants*: R "ni quants nj quals". — 352 *nos*: R [falta]. — 354 *leyal, vertader*: R "leal e vertader". — 355 *cavayler*: R "caualleria". — 356 *cor*: R "con"; *breu temps*: R "breu de temps"; *a*: R [falta].

Part III. 2 *l'orde*: R "orde". — 3 *cové examinador*: R "coue que aia examinador; *qui sie*: R [falta]. — 4 *alcuns*: R "alguns". — 5 *plus*: R "pus"; *qui sien bons*: R "que poch nombre que fosen bons"; *cor*: R "con". — 6 *garde*: R "guart; *ama*: R "am". — 8 *nobilitat*: R "noblea" [pàssim]; *ésser*: R "a eser". — 9 *eximinador*: R "examinador". — 15 *qui*: R "que". — 16 *l'escuder*: R "escuder". — 17 *cavayleria reeb desonor en l'escuder*: R "reeb desonor caualleria en l'escuder". — 18 *cor*: R "con". — 19 *covenen*: R "covenguen"; *sens*: R "senes". — 22 *noblesa*: R "noblea". — 23 *orde*: R "l'orde". — 26 *destruir*: R "estroir"; *qui*: R "que". — 27 *scuder*: R "altre caualler". — 20 *noblesa*: R "noblea". — 30 *ni no*: R "ni"; *cor*: R "car" [pàssim]. — 31 *alcun*: R "algun"; *à*: A [el ms. continua en aquesta paraula]. — 32 *la*: R [falta]. — 33 *ni no*: R "ni"; *guarniments*: A "guarniment"; *arnès*: R "a arnes". — 34 *los grans guarniments*: A "lo guarniment"; *grans*: R [falta]; *volpey*: A "volpell", R "volpel". — 35 *nobelitat*: AR "nobilitat"; *demana*: AR "demana la"; *fe*: A "fe e". — 36 *fortitudo*: AR "fortitut" [pàssim]; *leyaltat*: R "lealtat". — 38 *e engan*: A "e a engan"; *e a los*: R "e als". — 40 *E*: AR

* Em sembla interessant d'afegir una breu notícia d'un article de Vincenzo Minervini sobre l'obra que ens ocupa; el desconeixia en preparar la meua edició i tampoc *EL* el va ressenyar quan aparegué. Es tracta de "Portilla lulliana". *Annali dell'Institut Universitari Orientale* 25, 1 (Nàpols, 1983), pp. 333-341 (n.º 13 a la bibliografia d'aquest fascicle d'*EL*). Minervini hi fa una ressenya de l'edició de Marina Gustà (Barcelona, 1980) i de l'article d'Anna Cornagliotti sobre un nou manuscrit de la versió francesa; finalment, fa un estudi codicològic i ecdòtic de dos còdexs que no havia tingut en compte a la seva edició crítica del text francès (Bari, 1972).

"car". — 41 *apreses*: R "apresos". — 42 *qui*: A "quis", R "que". — 44 *infantesa*: R "infantea". — 45 *dibilitat*: AR "debilitat"; *de*: AR "de son". — 46 *injúria*: R "eniúria"; *los forts combatadors*: A "lo forts combatador". — 53 *et*: A "te", R "o-t". — 55 *bellesa*: R "noblea"; *ni per*: R "per per". 56 *rosses*: A "rossos"; *borsa*: AR "bossa". — 57 *a*: R [falta]; *o*: A "e"; *pagès o*: R "paratges e". — 58 *cavayler*: A "escuder e cavaller"; *entenquitat*: A "encequitat", R "antiquitat". — 59 *menyspreses*: A "menyspreses" [pàssim, per a les formes d'aquest verb]; *e*: A [falta]. — 61 *baixes*: R "abaxes". — 63 *orde e regla*: R "regla e orde". — 64 *e regla*: A [falta]. — 65 *d'entró*: AR "entro". — 66 *home*: A "hom". — 68 *que*: R "qui". — 69 *e és*: A [falta], R "y es"; *què*: R "qui". — 71 *li*: R "si". — 73 *si*: AR "si ta". — 75 *cels*: R "aquelles coses"; *qui*: R "que". — 76 *home*: A "hom". — 79 *rahonable*: A "racionable", R "raconable"; *qui*: R "que". — 80 *humà*: R "humana". — 83 *home*: A "hom". — 84 *enaxí*: A "axi". — 93 *hagués*: A "hagues a". — 95 *amics de desonor*: R "enemichs"; *si cavayleria*: R "e"; *resembia*: A "reebia a", R "reebia". — 96 *mantenen*: R "mantenen caualleria"; *en*: AR [falta]. — 97 *que*: R "e que"; *reffer*: A "fer res", R "res fer". — 101 *scuder*: A [falta]; *voluntat*: A "volentat" [pàssim]. — 102 *cavayleria per*: AR "volentat per caualleria"; *per*: R [falta]; *per R* [falta]; *senyorajar*: A "senyoria". — 103 *o per ésser honrat*: AR [falta]. — 104 *honre*: A "honra", R "honrar"; *e honor*: R [falta]. — 105 *per la qual desonor*: A [falta]. — 110 *en*: R [falta]. — 118 *e los*: R "els". — 119 *mantenir*: A "pendre e mantenir"; *blasmes*: A "blasmes". — 121 *passió*: A "passio ni". — 123 *a*: AR "al". — 124 *qui*: A "que". — 126 *qui-s*: R "que". — 127 *quí*: A "que"; *pusca*: R "puxa". — 129 *d'arnès*: R "arnes". — 130 *robador*: A "robador e"; *mentider*: AR "mentidor"; *e*: AR "e ha". — 131 *vicis*: AR "mals vicis"; *cavayler*: A "caualleria". — 132 *vici*: A "defalliment". — 135 *reseb*: AR "reeb"; *qui*: R "que"; *entacat ni*: A "ençecat ni", R "entacat". — 136 *arnès*: AR "arnes"; *auta*: AR "alta"; *en*: R "e". — 137 *riquesa*: R "riquea". — 139 *Demenat e enquest deu ésser scuder*: A "Demana li en aquest qui deu ésser caualler", R "Demanat deu ésser e enquest escuder". — 140 *feyta*: AR "feta"; *ne*: R "ni". — 141 *fayliment*: A "defalliment"; *porà*: R "pot". — 142 *fayliment*: A "defalliment". — 146 *vici*: R [s'interromp el ms.]

Part V. 42 *significar*: R "ficar" [el ms. R continua en aquesta paraula]. — 43 *espaa e*: R "espaa". — 44 *les*: AR [falta]. — 45 *significar*: A "significança de". — 46 *espertea*: R "espertea"; *honrat*: A "e honrar". — 48 *corra*: A "correga"; *itasosament*: A "ivarçosament", R "jvosament"; *pusca*: R "puga". — 49 *qui*: AR "que". — 50 *sobtat*: AR "sobrat"; *precurar*: AR "procurar"; *qui*: A "que". — 52 *Gorgera*: A "Car guerra". — 57 *o major*: AR [falta]. — 58 *traició*: R "tracio". — 61 *significar*: A "significar que". — 64 *quals cavaler*: R "quals lo caualler". — 65 *mantén*: A "mante"; *la honor*: A "lorde". — 66 *Misericòrdia*: A "Daga" [pàssim]. — 67 *deffallen*: A "fallen", R "fallien", *que-s*: R "que"; *cor si és*: A "com sia". — 70 *a*: R "en". — 72 *l'esperança*: R "esperança"; *e ab*: AR "de". — 75 *l'escut met lo caualer*: R "lo caualler met lesca"; *enfre*: R "entre". — 76 *enaxí*: A "axi"; *son*: R [falta]. — 77 *lo*: R "el". — 78 *si alcun home vol pendre ni naffrar son seyor*: AR [falta]. — 80 *seguratat*: R "securitat" [pàssim]. — 83 *cara*: A "caure". — 84 *ventura*: R "victoria que es"; *seguretat*: A "seguretats". — 85 *guabaments*: R "gabances"; *e moltes*: A "moltes". — 86 *qui*: A "que"; *a*: R [falta]; *lo*: R [falta]. — 87 *coratge noble*: R "noble coratge"; *cors*: A "cor"; *del*: R "de". — 90 *de nobilitat*: A [falta]. — 91 *encavalcat*: R "encavalgat"; *home*: A "hom". — 94 *home*: A "hom". — 96 *regnes*: A "les regnes", R "las regnas"; *que*: AR "que lo"; *reffrèn*: R "refrena". — 97 *reffrèn*: R "refrena". — 98 *quérrer*: A "querir". — 99 *git*: R "foragit"; *que eyl*: R "quel". — 100 *ves*: AR "enuers". — 102 *son*: AR "sa". — 103 [e]: R [falta]; *dubtarà de*: AR "duptara sos enamichs a";

flaquea: R "flaquea". — 104 *qui és*: R "ques"; *e*: AR [falta]. — 107 *a*: R "al". — 108 *de armas*: A "fet darmes". — 109 *primer*: A "primer e". — 109 *devant lo*: R "e devant el"; *lo cavayler*: R "el caualler". — 110 *devant*: A "denant"; *raó*: A "la rao". — 111 *de*: A [falta]; *devant*: A "denant"; *a*: A "lo", R [falta]; *On*: A "con", R "car". — 115 *feta*: AR [falta]; *que*: A "quel"; *gordar e costoir*: AR "guardar e costeir". — 119 *ni*: A "ni no". — 120 *a*: R "de". — 121 *cogitar*: R "cogitar e pensar"; *e*: R [falta]. — 122 *a*: AR "al". — 123 *los quals*: AR "que"; *li*: A [falta]; *a*: AR [falta]; *sofferre*: A "soferir". — 124 *a los*: R "als". — 125 *l'ausberc*: A "asberchs"; R "asberch". — 127 *qui*: R "que". — 126 *elegut*: R "elegit". — 129 *e*: AR [falta]; *enans*: A "Abans"; *cavayler ésser*: A "esser caualler". — 130 *e mort*: R [falta]; *qui*: R "que". — 131 *enaxí*: A "axi"; *doncs*: A [falta]; *on*: AR "e". — 132 *son*: R "sons"; *alts*: AR "altres"; *gran treball*: A "grans treballs". — 133 *règer*: A "regir"; *lurs*: R "lures". — 135 *de los*: R "dels". — 136 *la*: A [falta]; *volpel ni*: A "uolpell e"; *ni recreent*: A "ne retraent"; *és-li*: R "es lo". — 138 *si*: A [falta]. — 140 *de*: R "del". — 142 *Senyera*: R "senyoria"; *e a príncep*: R "o a príncep"; *senyor*: A "senyors". — 144 *regne e*: AR "regne o". — 145 *e*: A "o"; *son*: AR "lur"; *honrats*: AR "honrats e loats e amats". — 147 *cor*: R "com". — 148 *pus*: A [falta]. — 150 *més blas mats*: A "blas mats", R "blas mats més". — 151 *la*: AR [falta]; *o*: R "e". — 152 *alts*: A [falta], R "altres"; *e són*: R "en son"; *regnats e comptats*: AR "regnes". — 153 *la*: AR [falta]; *e*: A "o", R "ni per"; *traijsió*: R "tracío"; *nyls*: A "neguns".

Part VI. 1 qui-s: R "que". — 4 *qui*: R "que". — 5 *noblea*: A "nobilitat". — 6 *pujar*: A "usar"; *la*: R [falta]; *auta*: AR "alta". — 7 *On, con aysò sie enaxí, doncs de necessitat se cové*: R "E per aquesta rao se cove de necessitat"; *enaxí*: A "axi". — 10 *qui*: R "que"; *raíl*: A "rael". — 11 *totes*: AR [falta]. — *vies e carreres*: R "via e carrera". — 12 *celestial glòria perdurable*: R "perdurable gloria celestial". — 13 *cardenals*: A "cardinals"; *theologicals*: A "tres theologicals". — 14 *cardenals*: A "cardinals". — 17 *hom spiritualment*: R "hom be speritualment". — 19 *de veritat*: A "de lealtat e de veritat". — 23 *Sancta Terra*: AR "terra santa". — 24 *d'armes*: A "armes"; *creu*: R "sancta creu"; *màrtirs*: A "martris", R "martires". — 25 *defenen*: A "se defenen". — 26 *menyspresen*: AR "menyspreen". — 27 *roben e los*: A "roben"; *aytant*: A "tant". — 30 *la*: R [falta]. — 31 *secors*: AR "socors"; *ajuda de*: A "aiuda"; *de Déu*: R "dell"; *rahó*: R "la raó"; *de sperança*: AR "de la sperança". — 32 *lo*: R "lo son". — 33 *de Dáu*: R [falta]; *en lurs*: R "en les lurs"; *ne*: R "ni". — 34 *enfortit*: R "refortit"; *sofferre*: A "soferir". — 36 *sofferre*: AR "soferir"; *fam*: AR "fam e"; *en los*: R "e los". — 37 *assatjats*: R "asserriats". — 38 *no agra*: A "aguere". — 40 *voluntat*: R "volentat"; *cor*: R "car". — 44 *Ni*: R "ne". — 46 *virtut*: A "caritat". — 47 *e*: A [falta]. — 48 *e*: R "y"; *home*: AR "hom"; *a*: R "en". — 49 *e enaxí*: AR "enaxi". — 50 *càrrec del*: AR [falta]. — 56 *o*: A "e"; *contra*: A "contra caualleria", R "contraria a". — 58 *qui ha acostumat*: A "ha acostumat", R "acostumat a". — 59 *Desfer*: A "de fer"; *con hés*: AR [falta]. — 60 *de la spasa*: R "delespaa"; *l'espasa*: R "la spaa"; *en*: AR "a". — 63 *enjuriós*: R "iniurias" [en un reclam; acaba el text del fragment].

Albert SOLER I LLOPART

Vilanova i la Geltrú